

Міністерство освіти і науки України
Український державний університет імені Михайла Драгоманова

«ЗАТВЕРДЖЕНО»

Декана педагогічного факультету

Олефренко Т.О.

«31» серпня 2023 року

РОБОЧА ПРОГРАМА
навчальної дисципліни
СТУДІЯ ТРЕНІНГОВИХ КОМУНІКАЦІЙ
освітньої програми Дошкільна освіта
галузі знань 01 Освіта/Педагогіка
спеціальності 012 Дошкільна освіта
другого (магістерського) рівня вищої освіти

Шифр за навчальним планом ВВ2.04

Київ 2023

Робоча програма розроблена на підставі навчальної програми «*Студія тренінгових комунікацій*», затвердженої на засіданні Вченої ради УДУ імені Михайла Драгоманова «7» грудня 2022 року, протокол №6.

Розробник програми: Корх В.М., кандидат психологічних наук, старший викладач кафедри дошкільної освіти.

Затверджено на засіданні кафедри дошкільної освіти «28» серпня 2023 р., протокол №1.

Завідувач кафедри

Цветкова Г.Г.

I. Опис навчальної дисципліни
Шифр дисципліни ВВ2.04

Загальні характеристики дисципліни	Навчальне навантаження з дисципліни		Методи навчання і форми контролю
Галузь знань (шифр, назва) 01 Освіта	Кількість кредитів – 3 кредити ЄКТС		Методи навчання лекції з використанням мультимедійних презентацій, практичні роботи, семінарські доповіді, самостійні роботи, елементи тренінгів.
Спеціальність(код, назва) 012 Дошкільна освіта	Загальна кількість годин 90		<i>Методи та форми дистанційного навчання</i> система Moodle
	Денна	Заочна	
Освітній рівень Магістр	Лекції:		інтернет- конференція Google Meet.
	18	6	
	Семінарські заняття:		
Статус дисципліни Вибіркова	8		Форми поточного контролю модульні контрольні роботи, творчі роботи, презентації творчих проєктів
	Практичні заняття:		
Рік вивчення дисципліни за навчальним планом V	8	6	
	Індивідуальна робота:		
Семестр	-	-	
	Самостійна робота:		
Тижневе навантаження (год.) - аудиторне: 2,5 - самостійна робота: 1	56	80	Форма підсумкового контролю Залік
	Співвідношення аудиторних годин і годин СРС:		
Мова навчання українська	3/4	1/9	

Програма вивчення вибіркової навчальної дисципліни за вибором студентів «Студія тренінгових комунікацій» складена відповідно для спеціальності 012 «Дошкільна освіта» освітнього рівня «бакалавр»

Предметом навчальної дисципліни є організація та проведення корекційно-розвивальних тренінгів в ЗДО.

Вибіркова навчальна дисципліна «Студія тренінгових комунікацій» дозволяє набути студентам додаткових фахових компетенцій при опануванні циклу дисциплін професійної підготовки. Програма курсу побудована на основі новітніх теоретичних, експериментальних та прикладних розробок в галузі «Психології спілкування» та «Соціальної педагогічної психології». В курсі освітлені закономірності та механізми міжособистісного спілкування, сучасні теорії та моделі професійного педагогічного спілкування.

II. Мета та завдання навчальної дисципліни

Мета курсу – відповідно до вимог освітньої програми та професійної діяльності керівників закладів дошкільної освіти студенти мають оволодіти навичками побудови тренінгових програм, підбором відповідних вправ та тренінгових технологій, ефективному веденню групи з метою розвитку комунікативних навичок учасників освітнього процесу закладу дошкільної освіти.

Основні завдання курсу «Студія тренінгових технологій» полягають у:

- оволодінні майбутніми вихователями основними поняттями, завданнями та змістом навчальної дисципліни;
- розкритті сутності, завдань, змісту та форм тренінгової роботи вихователя;
- ознайомленні студентів з найбільш поширеними в практиці роботи з дітьми дошкільного віку методів та прийомів комунікативного спрямування;
- формування у студентів практичних навичок проведення тренінгових (практичних) занять з дітьми та батьками.

В процесі вивчення курсу майбутні фахівці повинні **знати:**

- значення навчальної дисципліни для фахової підготовки, завдання курсу, основні поняття;
- історію і теоретичні засади тренінгової діяльності;
- поняття про комунікативну діяльність, її мету, сутність, принципи;
- місце та роль тренінгу в професійній діяльності;
- принципи та методи побудови тренінгових програм;
- структуру та методіку проведення тренінгового заняття;
- вимоги до проведення тренінгових вправ, комунікативних ігор.

На основі цих знань повинні бути сформовані **уміння:**

- планувати та організувати корекційно-розвивальну діяльність відповідно до потреб вихованців;
- розробляти тренінгові (практичні) розвивальні заняття комунікативного спрямування ;
- сприяти стимулюванню та удосконаленню розвитку комунікативних функцій у дітей та дорослих (батьків та членів педагогічного колективу);

- здійснювати просвітницьку діяльність серед різних верств населення;
- здійснювати самоаналіз (рефлексія) власної професійної діяльності;
- підвищувати рівень психолого-педагогічної культури.

Організація навчальної діяльності в ході вивчення зазначеного курсу відбувається на засадах кредитно-модульної системи у поєднанні з рейтинговою технологією оцінювання, що забезпечує як системобудівний фактор фахової підготовки, так і мотиваційний.

Тренінгові заняття спрямовані передусім на розвиток особистості, формування ефективних комунікативних умінь, засвоєння навичок як ділового спілкування майбутніх фахівців дошкільної освіти, так і неформального, формування впевненості в собі та зниження тривожності у спілкуванні, стійку мотивацію до саморозвитку, ознайомлення з тренінговими технологіями для учасників освітнього процесу ЗДО.

У процесі вивчення курсу передбачається:

- розвиток комунікативних навичок, які зміцнюють соціальні зв'язки;
- розвиток соціально-перцептивної чутливості, соціального уявлення про людину,
- здатність до емпатії, співпереживання, створення у особистості відчуття, що її розуміють і приймають;
- розвиток здатності до самоаналізу, самопізнання, навичок ведення позитивного внутрішнього діалогу про самого себе;
- усвідомлення своєї позиції у спілкуванні з одногрупниками, викладачами;
- розуміння й аналіз своєї установки під час сприймання різних людей;
- оволодіння способами вираження своїх емоцій (як позитивних, так і негативних);
- навчання конструктивним способам виходу з конфліктних ситуацій, вираження своїх почуттів і переживань без конфліктів і насилля;
- формування й розвиток здібностей прогнозувати поведінку іншого, передбачати свій вплив на нього;
- формування активної соціальної позиції учасників і розвиток у них здатності ефективно взаємодіяти з оточуючими;

розвиток уміння й потреби в пізнанні інших людей, гуманному ставленні до них;

оволодіння навичками розробки розвивально-корекційних програм для дітей дошкільного віку;

ознайомлення з тренінговими технологіями та формування умінь конструювання тренінгів для учасників освітнього процесу ЗДО.

Завданнями курсу є розвиток умінь:

підтримувати педагогічне спілкування, психологічно стимулювати активність партнера;

використовувати соціально-психологічні характеристики комунікативної ситуації для реалізації своєї стратегічної лінії;

прогнозувати можливі шляхи розвитку комунікативної ситуації, в рамках якої розгортається спілкування;

психологічно налаштовуватись на емоційний тон партнерів зі спілкування;

розробляти розвивально-корекційні програми для дітей дошкільного віку;

конструювати тренінги для учасників освітнього процесу ЗДО (дітей дошкільного віку, батьків та вихователів).

Основні результати навчання та компетентності, які їх формують

№ з/п	Результати навчання	Компетентності
1.	ПР-01. Розуміти і визначати педагогічні умови, закономірності, принципи, мету, завдання, зміст, організаційні форми, методи і засоби, що використовуються в роботі з дітьми від народження до навчання у школі; знаходити типові ознаки і специфіку освітнього процесу і розвитку дітей раннього і дошкільного віку.	КС-2. Здатність до розвитку в дітей раннього і дошкільного віку базових якостей особистості (довільність, самостійність, креативність, ініціативність, свобода поведінки, самосвідомість, самооцінка, самоповага).

2.	<p>ПР-02. Розуміти, описувати й аналізувати процеси розвитку, навчання та виховання дітей раннього і дошкільного віку з використанням базових психологічних і педагогічних понять та категорій.</p>	<p>КС-3. Здатність до розвитку допитливості, пізнавальної мотивації, пізнавальних дій у дітей раннього і дошкільного віку.</p>
3.	<p>ПР-16. Проектувати педагогічні заходи із залученням фахівців суміжних галузей, батьків, громадських діячів та ін. для реалізації завдань всебічного розвитку дітей.</p>	<p>КС-5. Здатність до розвитку в дітей раннього і дошкільного віку мовлення як засобу спілкування і взаємодії з однолітками і дорослими.</p> <p>КС-9. Здатність до розвитку перцептивних, мнемічних процесів, різних форм мислення та свідомості в дітей раннього і дошкільного віку.</p>

4.	ПР-17. Здійснювати суб'єкт-суб'єктну взаємодію і розвивальне міжособистісне педагогічне спілкування з дітьми дошкільного віку та особистісно- і соціально зорієнтоване спілкування з батьками.	КС-19. Здатність до комунікативної взаємодії з дітьми, батьками, колегами.
----	---	---

IV. ТЕМАТИЧНИЙ ПЛАН ДИСЦИПЛІНИ

Назви змістових модулів і тем	Кількість годин											
	Денна форма						Заочна форма					
	усього	у тому числі					усього	у тому числі				
		лекц	Семіна рєєкі	практ ичні		с.р.		лекц	семін	лаб	практич	с.р.
1	2	3	4	5	6	7	8	9	10		11	
Змістовий модуль 1. Соціально-психологічні засади комунікації.												
Тренінгова робота педагога.												
Тема1.1. Соціально-психологічні особливості процесу спілкування . Професійно-педагогічна комунікація.	17	4	4			9	13					13

Тема 1.2. Мета, завдання та методи комунікативн ого тренінгу. Зміст та форми тренінгової роботи педа- гога.	17	4	4			9	13					13
Усього годин За 1 модуль	34	8	8			18	26					26
Змістовий модуль 2. Засоби педагогічного спілкування і комунікації Корекційно-розвивальні та тренінгові технології в освітньому процесі ЗДО												
Тема 2.1. Ефективне спілкування у системі «Батьки-діти» у контексті дошкільної освіти. Корекційно- розвивальна робота з дошкіль никами.	15	2		2		11	17	2			2	13
Тема 2.2. Консультатив на та тренінгова робота з батьками вихованців ЗДО	13	2		2		9	17	2			2	13
Тема 2.3. Особливості тренінгової взаємодії у напряму арт- терапії у роботі з дошкільни ками та їх батьками	13	2		2		9	17	2			2	13

Тема 2.4. Тренінг спілкування для дорослих учасників освітнього процесу ЗДО. Тренінгові технології для підготовки менеджерів та персоналу освітніх організацій.	15	4		2		9	13					13
Усього годин за 2 модуль	56	10		8		38						52
Усього годин за 1-2 модулі	90	18	8	8		56	90	6			6	78

V. ЗМІСТ НАВЧАЛЬНОЇ ДИСЦИПЛІНИ

Змістовий модуль 1.

Основні соціально-психологічні теорії комунікації

Теми та зміст лекційних занять Лекційне заняття 1-2.

Тема 1.1. Соціально-психологічні особливості процесу спілкування.

Професійно- педагогічна комунікація

Поняття, особливості та види процесу спілкування. Соціальна перцепція та її механізми: емпатія, ідентифікація, рефлексія, атракція, каузальна атрибуція. Поняття інтеракції. Особливості міжособистісної взаємодії. Сутність комунікації, професійно-педагогічної комунікації, суб'єкт, об'єкт професійно-педагогічної комунікації. Модель процесу комунікації. Сфери комунікації. Вербальна і невербальна комунікація. Комунікативно-мовленнєва компетентність педагога, шляхи її формування.

Ключові поняття теми: спілкування, комунікація, соціальна перцепція, емпатія, ідентифікація, рефлексія, атракція, каузальна атрибуція, інтеракція, професійно-педагогічна комунікація, комунікативно-мовленнєва компетентність, вербальна і невербальна комунікація.

Рекомендована література:

1. Волкова Н. П. Професійно-педагогічна комунікація: навч. посіб. К.:ВЦ Академія», 2006. 256 с.
2. Дуткевич Т.В. Дитяча розвивально-корекційна психологія: навч. посіб. К.: Центр учбової літератури, 2022. 304 с.
3. Коваль Т. І., Сисоєва С.О., Сущенко Л.П. Підготовка викладачів вищої школи: інформаційні технології у педагогічній діяльності: навч.-метод. посібник. К.: Вид. центр КНЛУ, 2009. 380 с.
4. Коваленко А.Б., Корнев М. Н. Соціальна психологія: підручник. К.: 2006. 400 с.
7. Карамушка Л.М. Психологічні тренінги для підготовки менеджерів та персоналу освітніх організацій (реалізація технологічного підходу): Навч. посіб. Київ: Інститут психології Г. С. Костюка НАПН України, 2022. 144 с.
8. Луценко І. Культура мовленнєвого спілкування: Зміст і методи роботи. *Дошкільне виховання*. 2004. № 5. С. 10-12.
9. Луценко І. О. Теоретичні і методичні засади розвитку комунікативно-мовленнєвої сфери дитини. Від народження до 6 років : монографія К. : Вид-во НПУ імені М. П. Драгоманова, 2009. 291 с.
10. Луценко І. О. Дитина і дорослий: вчимося спілкуватися: Готуємося до мовленнєвого спілкування з дошкільниками. К. : Світич, 2013. 203 с.
11. Луценко І.О. Спілкуємося на рівних: Організація комунікативно – мовленнєвої діяльності дошкільнят на засадах дитиноцентризму *Дошкільне виховання*.2015. № 1.С. 5-10.
12. Максименко С.Д., Заброцький М.М. Технологія спілкування (комунікативна компетентність вчителя: сутність і шляхи формування). К.: Главник, 2005.112 с.
13. Орбан-Лембрик Л.Е. Соціальна психологія. Соціальна психологія особистості і спілкування.: книга 1. навч. посібник. К.: Книги-XXI, 2010.
14. Петрунько О.В. Діти і медіа: соціалізація в агресивному медіасередовищі: монографія. К.: ТОВ «Вид-во «Аспект-Поліграф», 2011. 480 с.

Лекційне заняття 3.

Тема 1.2. Мета, завдання та методи комунікативного тренінгу.

Зміст та форми тренінгової роботи педагога.

Місце та роль тренінгу в професійній діяльності

Соціально-психологічний тренінг як активна форма розвитку комунікативної компетентності вихователя ЗДО. Розкриття сутності, завдань, змісту та форм та методів тренінгової роботи вихователя. Структура тренінгу. Функції тренера, Методика проведення тренінгового заняття комунікативного спрямування. Вимоги до проведення тренінгових вправ, ігор та ін.

Ключові поняття теми: тренінг, соціально-психологічний тренінг, функції, вимоги, структура та ін.

Рекомендована література:

1. Булатевич Н.М. Організація діяльності психологічної служби: навч. посіб. КНУ ім. Т.Шевченка. Суми: Вид-во СУМ ДПУ ім. А.С.Макаренка, 2015. 445 с.
2. Волкова Н. П. Професійно-педагогічна комунікація: навч. посіб. К.:ВЦ Академія», 2006. 256 с.
3. Дуткевич Т.В. Дитяча розвивально-корекційна психологія: навч. посіб. К.: Центр учбової літератури, 2022. 304 с.
4. Коваленко А.Б., Корнев М.Н. Соціальна психологія: підручник. К.: 2006. 400 с.
5. Луценко І. Культура мовленнєвого спілкування: Зміст і методи роботи. *Дошкільне виховання*. 2004. № 5. С. 10-12.
6. Луценко І. О. Теоретичні і методичні засади розвитку комунікативно-мовленнєвої сфери дитини. Від народження до 6 років : монографія К. : Вид-во НПУ імені М. П. Драгоманова, 2009. 291 с.
7. Луценко І. О. Дитина і дорослий: вчимося спілкуватися: Готуємося до мовленнєвого спілкування з дошкільниками. К. : Світич, 2013. 203 с.
8. Луценко І.О. Спілкуємося на рівних: Організація комунікативно – мовленнєвої діяльності дошкільнят на засадах дитиноцентризму *Дошкільне виховання*.2015. № 1.С. 5-10.
9. Максименко С.Д., Заброцький М.М. Технологія спілкування (комунікативна компетентність вчителя: сутність і шляхи формування). К.: Главник, 2005.112 с.
10. Товкач І.Є. Психологічні нотатки для батьків і вихователів дітей від народження до семи років: метод. посіб. К.: Грамота, 2023. 288 с.
11. Тренінги професійної компетентності андрагогів: практичний посібник / автор. колектив: Баніт О.В., Коваленко О.Г., Котирло Т.В., Піддячий В.М., Самко А.М., Шарошкіна Н.Г. Київ: ІПОД імені Івана Зязюна НАПН України, 2021. 407 с.
12. Федорчук В.М. Соціально-психологічний тренінг «Розвиток комунікативної компетентності викладача»: навч.-метод. посіб. Кам'янець-Подільський: Абетка, 2003. 240 с.

Змістовий модуль 2.

**Засоби педагогічного спілкування і комунікації
Корекційно-розвивальні та тренінгові технології
в освітньому процесі закладу дошкільної освіти
Теми та зміст лекційних занять
Лекційне заняття 4.**

**Тема 2.1. Ефективне спілкування у системі
«Батьки-діти» у контексті дошкільної освіти.**

Корекційно-розвивальна робота з учасниками освітнього процесу ЗДО (2 год).

Корекція і розвиток спілкування у дошкільників. Правила та рекомендації ефективного спілкування батьків з дітьми. Поняття консультації, консультативної роботи. Консультативна допомога батькам вихованців з питань профілактики та попередження можливих відхилень у психічному розвитку дитини. Шляхи підвищення рівня психолого-педагогічної культури батьків. Групова тренінгова робота з батьками.

Ключові поняття: спілкування, корекційно-розвивальна робота з дошкільниками, консультація, консультативна робота, консультативна допомога батькам, профілактика, тренінги для батьків та ін.

Рекомендована література:

- 1.Волкова Н. П. Професійно-педагогічна комунікація: навч. посіб. К.:ВЦ Академія», 2006. 256 с.
- 2.Дуткевич Т.В. Дитяча розвивально-корекційна психологія: навч. посіб. К.: Центр учбової літератури, 2022. 304 с.
3. Коваленко А.Б., Корнев М. Н. Соціальна психологія: підручник. К.: 2006. 400 с.
4. Луценко І. Культура мовленнєвого спілкування: Зміст і методи роботи. *Дошкільне виховання*. 2004. № 5. С. 10-12.
5. Луценко І. О. Теоретичні і методичні засади розвитку комунікативно-мовленнєвої

сфери дитини. Від народження до 6 років : монографія К. : Вид-во НПУ імені М. П. Драгоманова, 2009. 291 с.

6. Луценко І. О. Дитина і дорослий: вчимося спілкуватися: Готуємося до мовленнєвого спілкування з дошкільниками. К. : Світич, 2013. 203 с.

7. Луценко І.О. Спілкуємося на рівних: Організація комунікативно – мовленнєвої діяльності дошкільнят на засадах дитиноцентризму *Дошкільне виховання*. 2015. № 1. С. 5-10.

8. Максименко С.Д., Заброцький М.М. Технологія спілкування (комунікативна компетентність вчителя: сутність і шляхи формування). К.: Главник, 2005. 112 с.

9. Товкач І.Є. Психологічні нотатки для вихователів і батьків дітей від народження до семи років: метод посіб. К.: Грамота, 2023. 288 с.

Лекційне заняття 5.

Тема 2.2. Консультативна та тренінгова робота з батьками вихованців ЗДО

Особливості та види консультативної допомоги сім'ї. Запити та види сімейного консультування. Консультування батьків з приводу труднощів у взаєминах з дітьми. Корекція позиції та ставлення батьків стосовно дитини. Форми та методи психологічної роботи з батьками. Групова робота з батьками. Моделі групової психологічної роботи з батьками. Тренінг батьківської ефективності Т. Гордона. Навчання батьків: модель співробітництва К. Уебстер-Страттон.

Ключові поняття: сімейне консультування, тренінг, тренінгова робота, групова робота, психокорекція.

Рекомендована література:

1. Булатевич Н.М. Організація діяльності психологічної служби: навч. посіб. КНУ ім. Т.Шевченка. Суми: Вид-во СУМ ДПУ ім. А.С. Макаренка, 2015. 445 с.
2. Волкова Н. П. Професійно-педагогічна комунікація: навч. посіб. К.:ВЦ Академія», 2006. 256 с.
3. Дуткевич Т.В. Дитяча розвивально-корекційна психологія: навч. посіб. К.: Центр учбової літератури, 2022. 304 с.
4. Луценко І. Культура мовленнєвого спілкування: Зміст і методи роботи. *Дошкільне виховання*. 2004. № 5. С. 10-12.
5. Луценко І. О. Теоретичні і методичні засади розвитку комунікативно-мовленнєвої сфери дитини. Від народження до 6 років : монографія К. : Вид-во НПУ імені М. П. Драгоманова, 2009. 291 с.
6. Луценко І. О. Дитина і дорослий: вчимося спілкуватися: Готуємося до мовленнєвого спілкування з дошкільниками. К. : Світич, 2013. 203 с.
7. Луценко І.О. Спілкуємося на рівних: Організація комунікативно – мовленнєвої діяльності дошкільнят на засадах дитиноцентризму *Дошкільне виховання*. 2015. № 1. С. 5-10.
8. Максименко С.Д., Заброцький М.М. Технологія спілкування (комунікативна компетентність вчителя: сутність і шляхи формування). К.: Главник, 2005. 112 с.
9. Товкач І.Є. Психологічні нотатки для батьків і вихователів дітей від народження до семи років: метод. посіб. К.: Грамота, 2023. 288 с.

Лекційне заняття 6.

Тема 2.3. Особливості тренінгової взаємодії у напрямку арт-терапії у роботі з дошкільниками та їх батьками

Поняття арт-терапії: зцілення мистецтвом. Арт-терапевтичні техніки у роботі з дітьми дошкільного віку та їх батьками. Діагностика батьків та бесіди з батьками. Робота у напрямку арт-терапії з різними запитами: дитячою тривожністю та сором'язливістю, агресивністю, страхами, гіперактивністю, дитячими ревнощами, залежністю, жадібністю.

Ключові поняття: арт-терапія, арт-терапевтичні техніки роботи з дітьми дошкільного віку та батьками.

Рекомендована література:

1. Бреусенко-Кузнецова О. Виховний вплив чарівної казки. *Психолог*. 2006. № 4.

2. Бредіхіна О.А. Казкотерапія у роботі з дітьми дошкільного віку. Авторські психотерапевтичні казки. Методичний посібник, 2015
3. Нападій Н. Оздоровлення та розвиток дітей дошкільного віку засобами мистецтва *Вісник Інституту розвитку дитини. Вип.14. Серія : Філософія, педагогіка, психологія : Збірник наукових праць*. К., Видавництво НПУ ім. М.П. Драгоманова, 2011.
4. Орлова О. Казкотерапія як природний засіб формування морального здоров'я дошкільника. *Вісник Інституту розвитку дитини. Вип.1. Серія : Філософія, педагогіка, психологія : Збірник наукових праць*. К., Видавництво НПУ ім. М.П. Драгоманова, 2009.
5. Овчар В. Ефективність формування у дітей старшого дошкільного віку емоційного здоров'я засобами ігротерапії. *Вісник Інституту розвитку дитини. Вип.3. Серія : Філософія, педагогіка, психологія : Збірник наукових праць*. К., Видавництво НПУ ім. М.П. Драгоманова, 2009.
6. Побережна Г., Комісарова О. Музична терапія у системі освіти в Україні. *Музична освіта в Україні*. К., 2001.
7. Тарарина Е.В. Практикум по арт-терапії в роботі з дітьми: навч.-метод. посіб. 2-е изд., доп. К.: АСТАМИР-В, 2019. 256 с.

Лекційне заняття 7.

Тема 2.4. Тренінг спілкування для дорослих учасників освітнього процесу закладу дошкільної освіти. Тренінгові технології у процесі підготовки менеджерів та персоналу освітніх організацій.

Психологічні тренінги підготовки менеджерів та персоналу освітніх організацій. Тренінгові технології. Використання інтерактивних технік у процесі підготовки та проведення тренінгів в освітніх організаціях. Тренінг розвитку комунікативної компетентності педагогічного персоналу.

Ключові поняття: соціально-психологічний тренінг, методи тренінгу, техніки тренінгової роботи, тренінгові технології та напрями, комунікативна компетентність.

Рекомендована література:

1. Булатевич Н.М. Організація діяльності психологічної служби: навч. посіб. КНУ ім. Т.Шевченка. Суми: Вид-во СУМ ДПУ ім. А.С. Макаренка, 2015. 445 с.
2. Волкова Н. П. Професійно-педагогічна комунікація: навч. посіб. К.:ВЦ Академія», 2006. 256 с.
3. Дуткевич Т.В. Дитяча розвивально-корекційна психологія: навч. посіб. К.: Центр учбової літератури, 2022. 304 с.
4. Луценко І. Культура мовленнєвого спілкування: Зміст і методи роботи. *Дошкільне виховання*. 2004. № 5. С. 10-12.
5. Луценко І. О. Теоретичні і методичні засади розвитку комунікативно-мовленнєвої сфери дитини. Від народження до 6 років : монографія К. : Вид-во НПУ імені М. П. Драгоманова, 2009. 291 с.
6. Луценко І. О. Дитина і дорослий: вчимося спілкуватися: Готуємося до мовленнєвого спілкування з дошкільниками. К. : Світич, 2013. 203 с.
7. Луценко І.О. Спілкуємося на рівних: Організація комунікативно – мовленнєвої діяльності дошкільнят на засадах дитиноцентризму *Дошкільне виховання*.2015. № 1.С. 5-10.
8. Максименко С.Д., Заброцький М.М. Технологія спілкування (комунікативна компетентність вчителя: сутність і шляхи формування). К.: Главник, 2005.112 с.
9. Товкач І.Є. Психологічні нотатки для батьків і вихователів дітей від народження до семи років: метод. посіб. К.: Грамота, 2023. 288 с.
10. Тренінги професійної компетентності андрагогів: практичний посібник / автор. колектив: Баніт О.В., Коваленко О.Г., Котирло Т.В., Піддячий В.М., Самко А.М., Шарошкіна Н.Г. Київ: ПООД імені Івана Зязюна НАПН України, 2021. 407 с.
11. Федорчук В.М. Соціально-психологічний тренінг «Розвиток комунікативної компетентності викладача»: навч.-метод. посіб. Кам'янець-Подільський: Абетка, 2003. 240 с.

VI. ПЛАНИ СЕМІНАРСЬКО-ПРАКТИЧНИХ ЗАНЯТЬ

Змістовий модуль 1.

Соціально-психологічні засади комунікації.

Тренінгова робота педагога.

Семінарсько-практичне заняття 1.

Тема Соціально-психологічні особливості процесу спілкування (2 год.)

1. Поняття, особливості та види процесу спілкування.
2. Соціальна перцепція та її механізми: емпатія, ідентифікація, рефлексія, атракція, каузальна атрибуція.
3. Поняття інтерації (взаємодії).
4. Особливості міжособистісної взаємодії.
5. Сутність, види та сфери комунікації.
6. Вербальна та невербальна комунікація.
7. Діти і медіа. Соціалізація дітей в умовах агресивного медіасередовища.

Тренінг

Мета: розширити словниковий запас на позначення почуттів; розвиток комунікативних навичок, які зміцнюють соціальні зв'язки; розвиток соціально-перцептивної чутливості, соціального уявлення про людину, розвиток здатності до самоаналізу, навичок ведення позитивного внутрішнього діалогу про самого себе;

Діагностичний етап

1.Методика «Оцінка комунікативний умінь» (А. Карелін).

Інформаційний етап

1.Основні форми спілкування 2.Стратегії та тактики спілкування 3.Основні стилі спілкування

Рефлексивний етап передбачає активну участь студентів у вправах з формування умінь, що передбачені метою тренінгу

Самостійна робота (год.)

1. Поясніть, як ви розумієте параметри комунікативної ситуації: хто — кому — що — про що — для чого — де — коли.
2. Розкажіть про комунікативний акт (його складові, поведінку комунікантів, роль темпераменту та характеру у комунікації, значення міжособистісного простору).
3. Якими ознаками відрізняються між собою партнери по спілкуванню?
4. Наведіть 2 приклади фрагментів професійно-педагогічної комунікації, проаналізуйте їх з погляду структури процесу.

Рекомендована література:

1. Волкова Н. П. Професійно-педагогічна комунікація: навч. посіб. К.:ВІЦ Академія», 2006. 256 с.
2. Дуткевич Т.В. Дитяча розвивально-корекційна психологія: навч. посіб. К.: Центр учбової літератури, 2022. 304 с.
3. Коваль Т. І., Сисоєва С.О., Суценок Л.П. Підготовка викладачів вищої школи: інформаційні технології у педагогічній діяльності: навч.-метод. посібник. К.: Вид. центр КНЛУ, 2009. 380 с.
4. Коваленко А.Б., Корнєв М. Н. Соціальна психологія: підручник. К.: 2006. 400 с.
5. Карамушка Л.М. Психологічні тренінги для підготовки менеджерів та персоналу освітніх організацій (реалізація технологічного підходу): Навч. посіб. Київ: Інститут психології Г. С. Костюка НАПН України, 2022. 144 с.
6. Луценко І. Культура мовленнєвого спілкування: Зміст і методи роботи. *Дошкільне виховання*. 2004. № 5. С. 10-12.
7. Луценко І. О. Теоретичні і методичні засади розвитку комунікативно-мовленнєвої сфери дитини. Від народження до 6 років : монографія К. : Вид-во НПУ імені М. П. Драгоманова, 2009. 291 с.
8. Луценко І. О. Дитина і дорослий: вчимося спілкуватися: Готуємося до мовленнєвого спілкування з дошкільниками. К. : Світич, 2013. 203 с.
9. Луценко І.О. Спілкуємося на рівних: Організація комунікативно – мовленнєвої

діяльності дошкільнят на засадах дитиноцентризму *Дошкільнє виховання*. 2015. № 1. С. 5-10.

10. Максименко С.Д., Заброцький М.М. Технологія спілкування (комунікативна компетентність вчителя: сутність і шляхи формування). К.: Главник, 2005. 112 с.
11. Орбан-Лембрик Л.Е. Соціальна психологія. Соціальна психологія особистості і спілкування.: книга 1. навч. посібник. К.: Книги-XXI, 2010.
12. Петрунько О.В. Діти і медіа: соціалізація в агресивному медіасередовищі: монографія. К.: ТОВ «Вид-во «Аспект-Поліграф», 2011. 480 с.

Семінарсько-практичне заняття 2.

Тема. Сутність та особливості професійно-педагогічної комунікації. Міжособистісне спілкування (2 год.).

1. Сутність комунікації, професійно-педагогічної комунікації, її суб'єкт, об'єкт.
2. Модель процесу комунікації (Лассуел та інші).
3. Комунікативна компетентність, комунікативно-мовленнєва компетентність, педагога, шляхи їх формування.
4. Вербальна та невербальна комунікація.
5. Оптико-кінестичні засоби комунікації.

Тренінг.

Теоретична частина.

Інформаційний блок: засоби спілкування (А. Грецов).

1. Мовлення як засіб спілкування. Як мовлення не можна звести до спілкування (існує внутрішнє мовлення – інструмент мислення), так і спілкування не зводиться до мовлення.
2. Паралінгвістичні засоби спілкування. Інтонації, якість голосу (впевнений – невпевнений, розслаблений – напружений тощо).
3. Навмисні викривлення мовлення як засіб спілкування (наприклад, підлітковий сленг як інструмент розподілу на «своїх» і «чужих»).
4. Екстралінгвістичні засоби спілкування. Паузи у висловлюваннях, покашлювання, сміх, плач тощо. Можливість використання цих засобів як для передачі інформації (покашлювання часто означає, що розмову пора завершувати), так і для привертання уваги до себе.
5. Рухи як засіб спілкування. Жести – рухи, за якими закріплено певне значення: кивок головою (знак згоди), зжятий кулак (знак агресивного настрою) тощо. Культурна обумовленість жестів (в Україні кивок головою – знак згоди, у Болгарії – знак відмови). Міміка – рухи м'язів обличчя, що виражають почуття та емоції. Пантоміміка – рухи частин тіла, які несуть певну інформацію, але на відміну від жестів, не мають закріпленого за собою значення. Інші засоби спілкування: загальна манера поведінки, особливості одягу тощо.
6. Просторово-часові характеристики спілкування. Тактильні контакти. Час, місце, ситуація спілкування. Дистанція між партнерами як відображення степеню близькості: а) інтимна – до 45 см, б) особиста – 45-120 см, в) соціальна – 120-400 см, г) публічна – 4-7,5 см.

Питання для обговорення.

1. Ключові поняття теми.
2. Вербальні засоби професійно-педагогічної комунікації
3. Невербальні засоби професійно-педагогічної комунікації
4. Техніка застосування вербальних і невербальних засобів професійного спілкування з дітьми та дорослими (педагогами, батьками).

Практично-діагностична частина.

Діагностика за методикою експертної оцінки невербальної комунікації (див. методологічний інструментарій до теми).

Руханка: показ рухів та передача інструкції про нові рухи іншим учасникам по колу.

Вправа «Зіпсований телевізор»: доброволець зображує якийсь вираз обличчя і

показує його сусіду справа, той по ланцюжку далі наступному сусіду і так в кінці перший учасник показує перший вираз обличчя.

Мета : розвиток невербальної експресії, вправа дозволяє продемонструвати викривлення інформації під час комунікації (на зразок вправи «Зіпсований телефон»).

Вправа: спробувати кілька разів повторити фразу так, щоб вона змінила своє значення («Мені подобається як ти себе ведеш», «Який він друг», «Справа йде до кінця»).

Вправа «Дистанція спілкування»: фізичне зближення на комфортну дистанцію з використанням правила «стоп» з метою регуляції міжособистісної відстані (відстоювання особистих меж).

Демонстрація та аналіз застосування студентами вербальних і невербальних засобів професійного спілкування.

Рефлексія: вираження емоцій та почуттів, які виникали під час тренінгу та життєві приклади. Обговорення виразів обличчя, які учасники передавали один одному (у вправі «Зіпсований телевізор»), яку інформацію несли ці невербальні прояви. Які чинники вплинули на викривлення інформації.

Самостійна робота (год.):

1. Підготувати відеовиступ з міні-доповіддю на тренінговому занятті (2 хв.)
2. Підготувати фрагмент відеозаписів з прикладами невербальної професійно-педагогічної комунікації (жести, міміка, рухи тіла, відповідний одяг тощо)
3. Наведіть приклад міжособистісного спілкування. Проаналізуйте цю комунікативну подію з погляду дотримання/недотримання мовцями комунікативного кодексу. Обґрунтуйте Вашу відповідь.
4. Наведіть приклади етикетного професійного спілкування. Назвіть використані одиниці мовленнєвого етикету і визначте: функції цих одиниць; інформацію, яку вони несуть; реєстр і тональність, які вони формують.
5. У чому полягає специфіка міжособистісної комунікації?
6. За допомогою яких чинників можна досягти взаєморозуміння під час обміну інформацією?
7. Що, на Вашу думку, впливає на вироблення навичок культури спілкування у студентів? Які компоненти створюють високий рівень культури професійного спілкування? Чому?
10. Поясніть, чому від рівня нашого володіння технікою спілкування залежить думка оточуючих про нас?

Рекомендована література:

1. Волкова Н. П. Професійно-педагогічна комунікація: навч. посіб. К.: ВЦ Академія», 2006. 256 с.
2. Дуткевич Т.В. Дитяча розвивально-корекційна психологія: навч. посіб. К.: Центр учбової літератури, 2022. 304 с.
3. Коваленко А.Б., Корнєв М. Н. Соціальна психологія: підручник. К.: 2006. 400 с.
4. Луценко І. Культура мовленнєвого спілкування: Зміст і методи роботи. *Дошкільнє виховання*. 2004. № 5. С. 10-12.
5. Луценко І. О. Теоретичні і методичні засади розвитку комунікативно-мовленнєвої сфери дитини. Від народження до 6 років : монографія К. : Вид-во НПУ імені М. П. Драгоманова, 2009. 291 с.
6. Луценко І. О. Дитина і дорослий: вчимося спілкуватися: Готуємося до мовленнєвого спілкування з дошкільниками. К. : Світич, 2013. 203 с.
7. Луценко І.О. Спілкуємося на рівних: Організація комунікативно-мовленнєвої діяльності дошкільнят на засадах дитиноцентризму. *Дошкільнє виховання*. 2015. № 1. С. 5-10.
8. Максименко С.Д., Заброцький М.М. Технологія спілкування (комунікативна компетентність вчителя: сутність і шляхи формування). К.: Главник, 2005. 112 с.

Семінарсько-практичне заняття 3-4.

Тема Місце та роль тренінгу в професійній діяльності педагога. Структура та методика проведення тренінгового заняття комунікативного спрямування. Соціально-психологічна специфіка міжособистісного спілкування (4 год.)

1. Соціально-психологічний тренінг як активна форма розвитку комунікативної компетентності вихователя ЗДО.

2. Розкриття сутності, завдань, змісту та форм та методів тренінгової роботи вихователя.

3. Структура тренінгу.

4. Функції тренера.

5. Методика проведення тренінгового заняття.

6. Вимоги до проведення тренінгових вправ, ігор та ін.

Тренінг 2 (2 год.)

Мета: розвиток комунікативних навичок, які зміцнюють соціальні зв'язки; здатності до емпатії, співпереживання, створення у особистості відчуття, що їх розуміють і приймають; розуміння своїх переваг та недоліків у спілкуванні.

Діагностичний етап

1. Виявлення комунікативних і організаторських здібностей (КОЗ – 2)

2. Самодіагностика «Ваші стосунки і вміння» (за Девідом В. Джонсоном)

Інформаційний етап

1. Розвиток спілкування в онтогенезі 2. Спілкування як потреба 3. Класифікація функцій спілкування 4. Класифікація видів спілкування 5. Засоби спілкування

Рефлексивний етап передбачає активну участь студентів у вправах з формування умінь, що передбачені метою тренінгу.

Самостійна робота (6 год.)

Запитання і завдання для самоконтролю

1. Які компоненти включає спілкування як процес встановлення і розвитку контактів?

2. Перерахуйте особливості та відмінності вербального та невербального спілкування (можна у табличному вигляді).

3. Дайте характеристику процесу спілкування як комунікації.

4. Схарактеризуйте спілкування як процес соціальної перцепції.

5. Опишіть спілкування як інтеракцію (взаємодію між партнерами).

6. Опишіть, як відбувається спілкування на соціальних рівнях: «індивід-індивід», «індивід-група», «група-соціум». Проілюструйте прикладами.

3. Розкрийте та опишіть основні функції спілкування, їхній взаємовплив та взаємозалежність. Проілюструйте прикладами.

4. Напишіть есе «Спілкування як потреба життя» або «Правила ефективного спілкування з дітьми» (на основі рекомендацій Ю.Б. Гіппенрейтер, І.С. Товкач).

Рекомендована література:

1. Булатевич Н.М. Організація діяльності психологічної служби: навч. посіб. КНУ ім. Т.Шевченка. Суми: Вид-во СУМ ДПУ ім. А.С. Макаренка, 2015. 445 с.

2. Волкова Н. П. Професійно-педагогічна комунікація: навч. посіб. К.: ВЦ Академія», 2006. 256 с.

3. Дуткевич Т.В. Дитяча розвивально-корекційна психологія: навч. посіб. К.: Центр учбової літератури, 2022. 304 с.

4. Коваленко А.Б., Корнев М.Н. Соціальна психологія: підручник. К.: 2006. 400с.

5. Луценко І. Культура мовленнєвого спілкування: Зміст і методи роботи. *Дошкільнє виховання*. 2004. № 5. С. 10-12.

6. Луценко І. О. Теоретичні і методичні засади розвитку комунікативно-мовленнєвої сфери дитини. Від народження до 6 років : монографія К. : Вид-во НПУ імені М. П. Драгоманова, 2009. 291 с.

7. Луценко І. О. Дитина і дорослий: вчимося спілкуватися: Готуємося до мовленнєвого спілкування з дошкільниками. К. : Світич, 2013. 203 с.

8. Луценко І.О. Спілкуємося на рівних: Організація комунікативно – мовленнєвої діяльності дошкільнят на засадах дитиноцентризму *Дошкільнє виховання*. 2015. № 1. С. 5-10.

9. Максименко С.Д., Заброцький М.М. Технологія спілкування (комунікативна

- компетентність вчителя: сутність і шляхи формування). К.: Главник, 2005. 112 с.
10. Мілютіна К.Л. Теорія і практика психологічного тренінгу: навч. посіб. К.: МАУП, 2004. 192 с.
  11. Товкач І.Є. Психологічні нотатки для батьків і вихователів дітей від народження до семи років: метод. посіб. К.: Грамота, 2023. 288 с.
  12. Тренінги професійної компетентності андрагогів: практичний посібник / автор. колектив: Баніт О.В., Коваленко О.Г., Котирло Т.В., Піддячий В.М., Самко А.М., Шарошкіна Н.Г. Київ: ШООД імені Івана Зязюна НАПН України, 2021. 407 с.
  13. Федорчук В.М. Соціально-психологічний тренінг «Розвиток комунікативної компетентності викладача»: навч.-метод. посіб. Кам'янець-Подільський: Абетка, 2003. 240 с.

**Змістовий модуль 2. Засоби педагогічного спілкування і комунікації.
Корекційно-розвивальні та тренінгові технології в освітньому процесі ЗДО
Семінарсько-практичне заняття 5-6.**

**Тема Ефективне спілкування у системі «Батьки-діти»
у контексті дошкільної освіти. Корекційно-розвивальна робота
з учасниками освітнього процесу ЗДО (4 год)**

І. Теоретична частина.

1. Мета і завдання корекційно-розвивальної діяльності. 3. Структура корекційно-розвивальної діяльності. Особливості корекційно-розвивальної роботи з дошкільниками, вихователями, батьками вихованців.
4. Принципи корекційно-розвивальної діяльності та її функції.

ІІ. Практична частина.

Добір та перегляд відеозапису фрагментів роботи педагога з дітьми з подальшим аналізом корекційно-розвивальної діяльності. Робота в підгрупах. Добір практичних корекційно-розвивальних прийомів і технік для роботи з дошкільниками, вихователями та батьками вихованців за різними тематиками.

Самостійна робота:

Підготувати стендову доповідь на тему: «Характеристика сучасних тенденцій корекційно-розвивальної діяльності педагогів з дітьми дошкільного віку в країнах західної Європи, США, Ізраїлю та інших».

Запитання і завдання для самоконтролю

1. Дайте визначення понять: розвиток, діяльність, структура діяльності, види діяльності, корекційно-розвивальна діяльність.
2. Дайте відповідь з погляду психології, що таке діяльність, її роль у житті дорослої людини та дитини.
3. Розкрийте значення корекційно-розвивальної діяльності в ЗДО.

Рекомендована література:

1. Волкова Н. П. Професійно-педагогічна комунікація: навч. посіб. К.: ВЦ Академія», 2006. 256 с.
2. Дуткевич Т.В. Дитяча розвивально-корекційна психологія: навч. посіб. К.: Центр учбової літератури, 2022. 304 с.
3. Коваленко А.Б., Корнєв М. Н. Соціальна психологія: підручник. К.: 2006. 400 с.
4. Луценко І. Культура мовленнєвого спілкування: Зміст і методи роботи. *Дошкільне виховання*. 2004. № 5. С. 10-12.
5. Луценко І. О. Теоретичні і методичні засади розвитку комунікативно-мовленнєвої сфери дитини. Від народження до 6 років : монографія К. : Вид-во НПУ імені М. П. Драгоманова, 2009. 291 с.
6. Луценко І. О. Дитина і дорослий: вчимося спілкуватися: Готуємося до мовленнєвого спілкування з дошкільниками. К. : Світич, 2013. 203 с.

- 7.Луценко І.О. Спілкуємося на рівних: Організація комунікативно – мовленнєвої діяльності дошкільнят на засадах дитиноцентризму *Дошкільнє виховання*.2015. № 1.С. 5-10.
- 8.Максименко С.Д., Заброцький М.М. Технологія спілкування (комунікативна компетентність вчителя: сутність і шляхи формування). К.: Главник, 2005.112 с.
- 9.Товкач І.Є. Психологічні нотатки для вихователів і батьків дітей від народження до семи років: метод посіб. К.: Грамота, 2023. 288 с.

Семінарсько-практичне заняття 7-8.

Тема Особливості тренінгової взаємодії у напрямку арт-терапії у роботі з дошкільниками та їх батьками (4 год.)

I Теоретична частина:

1. Поняття арт-терапії: зцілення мистецтвом. Особливості арт-терапевтичної роботи з дітьми дошкільного віку та їх батьками.
2. Арт-терапевтичні техніки у роботі з дітьми дошкільного віку та їх батьками. Діагностика батьків та бесіди з батьками.
3. Робота у напрямку арт-терапії з різними запитами: дитячою тривожністю та сором`язливістю, агресивністю, страхами, гіперактивністю, дитячими ревнощами, залежністю, жадібністю, брехливістю (обманом).

II Практична частина:

Добір та пропрацювання практичних техніки та методик арт-терапії у роботі з дошкільниками та їх батьками.

Самостійна робота (год):

1. Підготувати презентації щодо історичного становлення арт-терапії як науки
2. Проаналізувати сучасні періодичні видання на тему дослідження розвитку арт-терапії.
3. Підготувати аналіз методики застосування арт-терапії в роботі з дітьми дошкільного віку.
4. Накреслити схему функцій казкотерапії у роботі з дітьми з особливими потребами.
5. Підібрати серію казок для роботи зі страхами, шкідливими звичками, конфліктами і т.д.

Рекомендована література:

1. Бреусенко-Кузнецова О. Виховний вплив чарівної казки. *Психолог*. 2006. № 4.
2. Бредіхіна О.А. Казкотерапія у роботі з дітьми дошкільного віку. Авторські психотерапевтичні казки. Методичний посібник, 2015
3. Нападій Н. Оздоровлення та розвиток дітей дошкільного віку засобами мистецтва *Вісник Інституту розвитку дитини. Вип.14. Серія : Філософія, педагогіка, психологія : Збірник наукових праць*. К., Видавництво НПУ ім. М.П. Драгоманова, 2011.
4. Орлова О. Казкотерапія як природний засіб формування морального здоров'я дошкільника. *Вісник Інституту розвитку дитини. Вип.1. Серія : Філософія, педагогіка, психологія : Збірник наукових праць*. К., Видавництво НПУ ім. М.П. Драгоманова, 2009.
5. Овчар В. Ефективність формування у дітей старшого дошкільного віку емоційного здоров'я засобами ігротерапії. *Вісник Інституту розвитку дитини. Вип.3. Серія : Філософія, педагогіка, психологія : Збірник наукових праць*. К., Видавництво НПУ ім. М.П. Драгоманова, 2009.
6. Побережна Г., Комісарова О. Музична терапія у системі освіти в Україні. *Музична освіта в Україні*. К., 2001.
7. Тарарина Е.В. Практикум по арт-терапії в роботі с дітьми: науч.-метод. пособ. 2-е изд., доп. К.: АСТАМИР-В, 2019. 256 с.

Семінарські заняття 9-10 (4 год)

Тема 2.3. Консультативна допомога батькам вихованців з питань профілактики та попередження можливих відхилень у психічному розвитку дитини. Підвищення рівня психолого-педагогічної культури батьків (4 год.)

I Теоретична частина:

1. Особливості та види консультативної допомоги сім'ї.
2. Запити та види сімейного консультування.
3. Консультування батьків з приводу труднощів у взаєминах з дітьми.
4. Корекція позиції та ставлення батьків стосовно дитини.
5. Форми та методи психологічної роботи з батьками.
6. Групова робота з батьками.
7. Моделі групової психологічної роботи з батьками.
8. Тренінг батьківської ефективності Т. Гордона. Правила ефективного спілкування дорослих з дітьми (за Ю.Б. Гіппенрейтер).
9. Навчання батьків: модель співробітництва К. Уебстер-Страттон.

II Практична частина:

Розробити план консультації батьків дітей дошкільного віку з таких питань:

- Адаптація дитини до умов ЗДО;
- Симптоми тривожності у поведінці дитини;
- Прояви агресивної поведінки дитини у групі в умовах ЗДО;
- Підготовка дитини до школи та діагностика готовності дитини старшого дошкільного віку до навчання у школі.

Самостійна робота (год.)

1. Розробити план консультативної бесіди та психолого-педагогічні рекомендації батькам з приводу проблем (адаптації у ДНЗ, агресивної поведінки, гіперактивності, тривожності та страхів дитини, замкненості (аутичності) та небажання дитини контактувати з ровесниками, підготовки дитини до навчання у школі). Можна вибрати одну проблему з переліку.
2. Розробити тренінги для батьків дітей дошкільного віку з метою підвищення рівня психолого-педагогічної культури з питань ефективної комунікації з дітьми.

Рекомендована література:

1. Булатевич Н.М. Організація діяльності психологічної служби: навч. посіб. КНУ ім. Т.Шевченка. Суми: Вид-во СУМ ДПУ ім. А.С. Макаренка, 2015. 445 с.
2. Волкова Н. П. Професійно-педагогічна комунікація: навч. посіб. К.:ВЦ Академія», 2006. 256 с.
3. Дуткевич Т.В. Дитяча розвивально-корекційна психологія: навч. посіб. К.: Центр учбової літератури, 2022. 304 с.
4. Луценко І. Культура мовленнєвого спілкування: Зміст і методи роботи. *Дошкільне виховання*. 2004. № 5. С. 10-12.
5. Луценко І. О. Теоретичні і методичні засади розвитку комунікативно-мовленнєвої сфери дитини. Від народження до 6 років : монографія К. : Вид-во НПУ імені М. П. Драгоманова, 2009. 291 с.
6. Луценко І. О. Дитина і дорослий: вчимося спілкуватися: Готуємося до мовленнєвого спілкування з дошкільниками. К. : Світлич, 2013. 203 с.
7. Луценко І.О. Спілкуємося на рівних: Організація комунікативно – мовленнєвої діяльності дошкільнят на засадах дитиноцентризму *Дошкільне виховання*.2015. №1. С. 5-10.
8. Максименко С.Д., Заброцький М.М. Технологія спілкування (комунікативна компетентність вчителя: сутність і шляхи формування). К.: Главник, 2005.112 с.
9. Мілютіна К.Л. Теорія і практика психологічного тренінгу: навч. посіб. К.: МАУП,

2004. 192 с.

10. Товкач І.Є. Психологічні нотатки для батьків і вихователів дітей від народження до семи років: метод. посіб. К.: Грамота, 2023. 288 с.
11. Тренінги професійної компетентності андрагогів: практичний посібник / автор. колектив: Баніт О.В., Коваленко О.Г., Котирло Т.В., Піддячий В.М., Самко А.М., Шарошкіна Н.Г. Київ: ШКОЛА ІМЕНІ ІВАНА ЗЯЗЮНА НАПН УКРАЇНИ, 2021. 407 с.
12. Федорчук В.М. Соціально-психологічний тренінг «Розвиток комунікативної компетентності викладача»: навч.-метод. посіб. Кам'янець-Подільський: Абетка, 2003. 240 с.

VII. Контроль якості знань студентів

Види діяльності та завдання для самостійної роботи для студентів денної форми навчання

№	Вид діяльності	Кількість одиниць	Кількість Балів за одиницю/критерії оцінювання	Результат
1.	Семінарсько-практичні заняття	10	2	20
ЗМ 1.	1. Підготовка дво х презентацій до обраних тем лекцій дисципліни (7-10 слайдів) та скласти до них два кросворда з 10 понять	2	<p><u>Критерії оцінювання:</u> своєчасність виконання завдання – 1 б.</p> <p>естетичне оформлення – 1 б.</p> <p>повний обсяг виконання завдання – 5 б.</p> <p>якість виконання (наявність теми, змісту, фото чи ілюстрацій посилання на використані джерела) – 5,5 б.</p>	25
ЗМ 2.	2. Двох тренінгів: 1-й - для дітей дошкільного віку; 2-й тренінг- для батьків дітей дошкільного віку	2	<p><u>Критерії оцінювання:</u> своєчасність виконання завдання – 1 б.</p> <p>естетичне оформлення – 1 б.</p> <p>відповідність вимог структури тренінгу – 5 б.</p> <p>Відповідність меті дослідження дібраних матеріалів, ігор та вправ – 4,5 б.</p> <p>Обґрунтованість висновків – 1 б.</p>	25
4.	Виконання самостійної роботи в підготовці до семінарських занять			10

5.МКР	Модульний контроль	2	10	20
Усього балів за курс				100

Завдання для самостійної роботи та критерії її оцінювання самостійної роботи студентів заочної форми навчання

Завдання самостійної роботи		Критерії оцінювання		Бали
За змістовими модулями				
ЗМ1.	Розробити 2 презентації до двох обраних тем лекцій (9-10 слайдів) дисципліни та скласти до них 2 кросворда з 10 понять	своєчасність виконання завдання	1	25 за 2 презент.
		естетичне оформлення (нейтральний фон, шрифт 20-24, обмаль тексту на одному слайді, не більше 10 слайдів)	1	
		повний обсяг виконання завдання	5	
		якість виконання (наявність теми, змісту, фото чи ілюстрацій посилання на використані джерела)	5,5	
ЗМ2.	Розробити <u>два тренінга</u> : 1-й - для дітей дошкільного віку з проблеми у розвитку; 2-й тренінг - для батьків дітей дошкільного віку.	своєчасність виконання завдання, естетичне оформлення	2	25 за 2 тренінга
		Відповідність дібраних мет дослідженн матеріалів, явправ ігор	4,5	
		Відповідність структури тренінгу	5	
		Обґрунтованість висновків	1	
Максимальна кількість балів за виконання завдань самостійної роботи				50

Засоби діагностики успішності навчання:

Поточний контроль здійснюється під час проведення семінарських занять і має на меті перевірку рівня підготовленості студента до практичного заняття, рівень засвоєння знань з конкретної теми предмету «Студія тренінгових комунікацій».

Форми проведення поточного контролю - оцінки за присутність, оцінювання знань та вмінь студентів під час виступу на семінарі, оцінювання виконання тестових завдань в кінці кожного з 2-х змістових модулів, оцінювання конспектів першоджерел з сімейної психології.

Семестровий контроль проводиться за однією із таких форм: *залік* (денне та заочне відділення) в обсязі навчального матеріалу, визначеного навчальною програмою, і в терміні, встановлені навчальним планом.

Форма проведення заліку - письмово-усна (комбінована). Під час семестрового контролю ураховуються результати здачі усіх видів навчальної роботи згідно із структурою залікових кредитів.

Методичні рекомендації (для студентів заочної ф.н.)

Мета і завдання навчальної дисципліни - формування у студентів –майбутніх вихователів ЗДО компетентності у галузі педагогічних тренінгових комунікацій через ігрові методи навчання.

Завдання курсу полягають у:

- оволодінні майбутніми вихователями основними поняттями, завданнями та

змістом навчальної дисципліни;

- розкритті сутності, завдань, змісту та форм тренінгової роботи вихователя;
- ознайомленні студентів з найбільш поширеними в практиці роботи з дітьми дошкільного віку методів та прийомів комунікативного спрямування;
- формування у студентів практичних навичок проведення тренінгових (практичних) занять з дітьми та батьками.

В процесі вивчення курсу майбутні фахівці повинні **знати**:

- значення навчальної дисципліни для фахової підготовки, завдання курсу, основні поняття;
- поняття про комунікативну діяльність, її мету, сутність, принципи;
- місце та роль тренінгу в професійній діяльності;
- структуру та методiku проведення тренінгового заняття;
- вимоги до проведення тренінгових вправ, ігор;
- шляхи профілактичної та корекційно-розвивальної роботи з дітьми щодо усунення проблем у галузі міжособистісного спілкування.

На основі цих знань повинні бути сформовані **уміння**:

- планувати та організувати корекційно-розвивальну діяльність відповідно до потреб вихованців;
- розробляти тренінгові (практичні) розвивальні заняття комунікативного спрямування ;
- сприяти стимулюванню та удосконаленню розвитку комунікативних функцій у дітей та дорослих (батьків та членів педагогічного колективу);
- попереджати та усувати психоемоційні порушення у дітей, використовуючи адекватні методи психолого-педагогічного впливу;
- здійснювати просвітницьку діяльність серед різних верств населення;
- здійснювати самоаналіз (рефлексія) власної професійної діяльності;
- підвищувати рівень психолого-педагогічної культури.

VIII. Організація самостійної роботи студентів

№	Зміст завдання	Форма
з/п		звітності
1.	Розробити тренінгове (практичне) заняття для дітей старшого дошкільного віку комунікативного спрямування.	Презентація
2.	Розробити тренінгове заняття для батьків вихованців ЗДО по сприянню стимулювання та удосконалення комунікативних функцій	Презентація
3.	Розробити тренінгове заняття для педагогів ЗДО по сприянню ефективності міжособистісної комунікації	Презентація
4.	Розробити програму тренінгу для батьків вихованців ЗДО з метою підвищення психолого-педагогічної культури (висвітлити психологічні особливості вікового розвитку дітей, правил ефективного спілкування з дітьми, основи грамотного батьківства та материнства)	Презентація
5.	Підібрати тренінгові та арт-терапевтичні техніки з метою подолання тривожності у дітей дошкільного віку	Презентація

6.	Підібрати тренінгові та психокорекційні вправи з метою корекції гіперактивності у дітей дошкільного віку	Презентація
7.	Розробити тренінгову програму з використанням методів психолого-педагогічного впливу з метою профілактики та усунення стресових станів у дітей дошкільного віку	Презентація
8.	Розробити тренінгову програму з використанням методів психолого-педагогічного впливу з метою профілактики та усунення агресивності у дітей дошкільного віку	Презентація
9.	Розробити тренінгову програму з використанням методів психолого-педагогічного впливу з метою профілактики та усунення депресивних станів у дітей дошкільного віку	Презентація
10.	Розробити тренінгову програму психологічної підтримки батьків дітей з РАС (розладом аутичного спектру).	Презентація
11.	Розробити тренінгову програму для педагогів ЗДО з метою підвищення психолого-педагогічної культури взаємодії з дітьми з особливими освітніми потребами (РАС, СДУГ, синдромом Дауна тощо) на вибір.	Презентація
12.	Розробити тренінгову програму профілактики емоційного вигорання для педагогів ЗДО.	Презентація
13.	Розробити тренінгову програму психологічної підтримки батьків дітей з СДУГ (синдром дефіциту уваги та гіперактивності).	Презентація
14.	Розробити тренінгову програму для педагогів ЗДО з метою підвищення стресостійкості в умовах війни.	Презентація
15.	Розробити тренінгову програму для батьків вихованців ЗДО з метою підвищення стресостійкості в умовах війни.	Презентація
16.	Розробити психотерапевтичні заняття для дітей дошкільного віку в умовах війни.	Презентація
17.	Розробити тренінгову програму для вихователів з просвітницькою метою щодо питань інклюзії дітей з особливими освітніми потребами в умовах ЗДО.	Презентація

ХІ. ПИТАНЯ ДО ЗАЛІКУ

1. Розкрийте поняття «педагогічна діяльність», «корекційно-розвивальна діяльність», «консультативна діяльність», «тренінгова діяльність».
2. Структура педагогічної діяльності
3. Розкрийте поняття «комунікація», «комунікативна діяльність», «спілкування», «комунікативна компетентність».
4. Особливості професійно-педагогічної комунікації.
5. Структура спілкування.
6. Міжособистісне спілкування як фундаментальна категорія загальної і соціальної психології.
7. Міжособистісна комунікація.
8. Функції спілкування.
9. Аспекти спілкування.
10. Спілкування як обмін інформацією
11. Вербальна (словесна) комунікація.
12. Невербальна комунікація
13. Спілкування як міжособистісна взаємодія
14. Спілкування як міжособистісне розуміння.
15. Методи вивчення спілкування.
16. Педагогічна комунікація.
17. Педагогічне спілкування як провідна складова професійно- педагогічної комунікації.
18. Мова педагога як умова ефективної педагогічної комунікації
19. Мовленнєва комунікація.
20. Мовлення і взаєморозуміння.
21. Принципи і норми мовленнєвої комунікації
22. Ефективне слухання.
23. Цілі і фактори ефективного слухання.
24. Зворотній зв'язок у спілкуванні.
25. Стили слухання.
26. Професійно-педагогічне спілкування.
27. Стили педагогічного спілкування.
28. Сприятливий соціально-психологічний клімат — основа ефективної комунікації у педагогічному колективі.
29. Культура спілкування.
30. Комунікативна компетентність
31. Комунікативно-мовленнєва компетентність.
32. Розкрийте поняття «тренінг», «педагогічні комунікації».
33. Місце та роль тренінгу в професійній діяльності.
34. Структура тренінгу.
35. Вимоги до проведення тренінгових вправ та комунікативних ігор.
36. Арт-терапія в роботі з дітьми та підлітками.
37. Арт-терапія в корекції дитячо-батьківських відносинах.
38. Робота з групою у арт-терапії.
39. Напрямки арт-терапії.
40. Техніки арт-терапії у роботі з сім'єю.
41. Основні напрямки і види арт-терапії.
42. Діагностичні можливості арт-терапії.
43. Психотерапевтичні можливості арт-терапії.
44. Основні фактори психотерапевтичного впливу в арт-терапії.

ХІІ. МЕТОДИ КОНТРОЛЮ

Навчальні досягнення студентів із вибіркової дисципліни «Студія тренінгових комунікацій» оцінюються за модульно-рейтинговою системою, в основу якої покладено принцип поопераційної звітності, обов'язковості модульного контролю, накопичувальної системи оцінювання рівня знань, умінь та навичок; розширення кількості підсумкових балів до 100.

Оцінка за кожний з двох змістових модулів включає бали за поточну роботу студента на практичних заняттях, за виконання індивідуальних завдань, за модульну контрольну роботу. Виконання модульних контрольних робіт здійснюється в електронному вигляді або з використанням роздрукованих завдань. Модульний контроль знань студентів здійснюється після завершення вивчення навчального матеріалу змістового модуля. У процесі оцінювання навчальних досягнень студентів застосовуються такі методи:

- *Методи усного контролю:* робота в малих групах, інтерактивні презентації, індивідуальний контроль, брифінг, дискусія, розгляд проблемних питань, фронтальне (комбіноване) усне опитування, колоквиум, ігрові ситуації, контрольна співбесіда з проблеми модуля, тренінг, підбір власної бібліотеки, складання есе і т. ін.

- *Методи письмового контролю:* вхідні тести, соціологічний практикум, контрольна робота, розробка графіків, таблиць, схем, діаграм, міні-диктант з визначення термінів, контрольна робота, творчі (дослідницькі) завдання, підготовка письмових відповідей на проблемні питання.

- *Комп'ютерного (дистанційного) контролю:* мережеве навчання, консультаційного форуму, практичних робіт в асинхронному режимі, навчального проекту (моделювання політичного процесу чи явища) в синхронному режимі, хмарні технології, заняття з представленням знань та умінь моделі кореспондентського навчання, проект з залученням SMART-технологій.

- *Методи самоконтролю:* уміння самостійно оцінювати свої знання, самоаналіз. Контроль успішності студентів з урахуванням поточного і підсумкового оцінювання здійснюється відповідно до навчально-методичної карти дисципліни, де зазначено види контролю і кількість балів за видами. Систему рейтингових балів для різних видів контролю та порядок їх переведення у національну (4-бальну) та європейську (ECTS) шкалу подано нижче у таблицях.

ХІІІ. КРИТЕРІЇ ОЦІНЮВАННЯ ЗНАНЬ СТУДЕНТІВ

ХІІІ.І Шкала оцінювання поточного контролю:

1. *Відповідь студента на семінарському занятті оцінюється максимум у 2 бал:*

0 балів – відповідь відсутня.

1 бал – відповідь правильна, неповна, допускаються незначні помилки.

2 бали – відповідь правильна, повна, без помилок. відповідь студента частково правильна, але допускаються значні помилки.

Х.ІІ. Критерії оцінювання підсумкових (модульних) контрольних робіт

Протягом вивчення дисципліни проводиться дві модульних контрольних роботи.

Перша модульна робота передбачає виконання студентом тестового завдання з відповідним розрахунком балів (за правильну відповідь на одне питання студент отримує 1 бал; всього в тесті 10 питань).

Друга модульна робота - це самостійне складання студентом тренінгу на пропонувану тему (у відповідності до вимог).

0 балів – завдання не виконане.

1 бал – завдання виконане з великою кількістю помилок.

3 бали – завдання виконане частково допускаються значні помилки.

7 балів – завдання виконане частково, допускаються незначні помилки.

10 балів - завдання виконане повністю, помилок немає.

Оцінка	Критерії оцінювання
«відмінно»	ставиться за повні та міцні знання матеріалу в заданому обсязі, вміння вільно виконувати практичні завдання, передбачені навчальною програмою; за знання основної та додаткової літератури; за вияв креативності у розумінні і творчому використанні набутих знань та умінь.
«добре»	ставиться за вияв студентом повних, систематичних знань із дисципліни, успішне виконання практичних завдань, засвоєння основної та додаткової літератури, здатність до самостійного поповнення та оновлення знань. Але у відповіді студента наявні незначні помилки.
«задовільно»	ставиться за вияв знання основного навчального матеріалу в обсязі, достатньому для подальшого навчання і майбутньої фахової діяльності, поверхову обізнаність з основною і додатковою літературою, передбаченою навчальною програмою; можливі суттєві помилки у виконанні практичних завдань, але студент спроможний усунути їх із допомогою викладача.
«незадовільно»	виставляється студентові, відповідь якого під час відтворення основного програмового матеріалу поверхова, фрагментарна, що зумовлюється початковими уявленнями про предмет вивчення. Таким чином, оцінка «незадовільно» ставиться студентові, який неспроможний до навчання чи виконання фахової діяльності після закінчення ЗВО без повторного навчання за програмою відповідної дисципліни.

Шкала оцінювання: національна та ECTS

Сума балів за всі види навчальної діяльності	Оцінка ECTS	Оцінка за національною шкалою
		для заліку
90 – 100	A	відмінно
80-89	B	добре
70-79	C	
65-69	D	задовільно
60-64	E	
35-59	FX	незадовільно з можливістю повторного складання
0-34	F	незадовільно з обов'язковим повторним вивченням дисципліни

XIV. РЕКОМЕНДОВАНІ ІНФОРМАЦІЙНІ ДЖЕРЕЛА

Основна література (базова):

1. Безпалько О., Савич Ж. Спілкуємось та діємо: навч.-метод. посіб. К.: Навч. книга, 2002. 112 с.
2. Булатевич Н.М. Організація діяльності психологічної служби: навч. посіб. КНУ ім. Т. Шевченка. Суми: Вид-во СУМ ДПУ ім. А.С. Макаренка, 2015. 445 с.
3. Бутенко Н. Ю. Комунікативні процеси у навчанні: Підручник. К.:КНЕУ, 2004. 383 с.
4. Власова О.І. Педагогічна психологія: навч. посіб. К.: Либідь, 2005.
5. Волкова Н. П. Професійно-педагогічна комунікація: навч. посіб. К.:ВЦ Академія», 2006. 256 с.
6. Дуткевич Т.В. Дитяча розвивально-корекційна психологія: навч. посіб. К.: Центр учбової літератури, 2022. 304 с.
7. Коваль Т. І., Сисоєва С. О., Сущенко Л. П. Підготовка викладачів вищої школи:інформаційні технології у педагогічній діяльності: навч.-метод. посібник. К.: Вид. центр КНЛУ, 2009. 380с.
8. Коваленко А.Б., Корнев М. Н. Соціальна психологія: підручник. К.: 2006. 400 с.
9. Карамушка Л. М. Психологічні тренінги для підготовки менеджерів та персоналу освітніх організацій (реалізація технологічного підходу): Навч. посіб. Київ: Інститут психології Г. С. Костюка НАПН України, 2022. 144 с.
10. Луценко І. Культура мовленнєвого спілкування: Зміст і методи роботи. *Дошкільне виховання*. 2004. № 5. С. 10-12.
11. Луценко І. О. Теоретичні і методичні засади розвитку комунікативно-мовленнєвої сфери дитини. Від народження до 6 років : монографія К. : Вид-во НПУ імені М. П. Драгоманова, 2009. 291 с.
12. Луценко І. О. Дитина і дорослий: вчимося спілкуватися: Готуємося до мовленнєвого спілкування з дошкільниками. К. : Світич, 2013. 203 с.
13. Луценко І.О. Спілкуємося на рівних: Організація комунікативно – мовленнєвої діяльності дошкільнят на засадах дитиноцентризму. *Дошкільне виховання*.2015. № 1.С. 5-10.
14. Максименко С.Д., Заброцький М.М. Технологія спілкування (комунікативна компетентність вчителя: сутність і шляхи формування). К.: Главник, 2005.112 с.
15. Максименко С.Д. Психологія та педагогіка: підручник / [Максименко С.Д., Євтух М.Б., Коваленко В.В., Цехмістер Я.В., Лазуренко О.О.] ; За заг. ред. С.Д Максименко. К. : Видавничий Дім «Слово», 2013. 584 с.
16. Медіапсихологія: на перетині інформаційного та освітнього просторів [колективна монографія] / О.Т. Баришполец, О. Л. Вознесенська, О. Є. Голубева, Г. В. Мироненко, Л. А. Найдюнова, Н. О. Обухова, Н. І. Череповська / за ред. Л.А. Найдюнової, Л.І. Череповської; НАПН України, Інститут соціальної та політичної психології. К: Міленіум, 2014. 244 с.
17. Мілютіна К.Л. Теорія і практика психологічного тренінгу: навч. посіб. К.: МАУП, 2004. 192 с.
18. Орбан-Лембрик Л.Е. Соціальна психологія. Соціальна психологія особистості і спілкування.: книга 1. навч. посібник. К.: Книги-XXI, 2010.
19. Педагогічна майстерність: Підручник / І.А. Зязюн, Л.В. Крамущенко, І.Ф. Кривонос та ін.; За ред. І.А. Зязюна. 2-ге вид., допов. і переробл. К.: Вища шк, 2004. 422 с.
20. Петрунько О.В. Діти і медіа: соціалізація в агресивному медіасередовищі / О.В. Петрунько: монографія. 2-ге вид. Ніжин: ТОВ Вид-во «Аспект-Поліграф», 2011. – 480 с.
21. Піроженко Т.О., Соловійова Л.С. Ціннісні орієнтації дитини у дорослому світі : навч.-метод. посібник. К. : Видавничий Дім «Слово», 2016. 248 с.
22. Савенкова Л.О. Мовленнєва діяльність викладача: Навч. посіб. К.: КНЕУ, 2006. 192с.
23. Савенкова Л.О. Педагогічна риторика: навч. посібник. К.: КНЕУ, 2009. 298 с.
24. Становлення внутрішньої картини світу дошкільника: монографія / Т.О. Піроженко, С.О. Ладивір, О.О. Вовчик-Блакитна та ін. / за заг. ред. Т.О. Піроженко. Кіровоград: Іекс-ЛТД, 2012. 236 с.
25. Тарарина Е. Практикум по арт-терапии в работе с детьми: науч.-метод. пособ. 2-е изд., доп. К.: Астамир-В, 2019. 256 с.
26. Товкач І. Є. Психологічні нотатки для батьків і вихователів дітей від народження до семи років: метод. посіб. К.: Грамота, 2023. 288 с.
27. Тренінги професійної компетентності андрагогів: практичний посібник / автор. колектив: Баніт О.В., Коваленко О.Г., Котирло Т.В., Піддячий В.М., Самко А.М., Шарошкіна Н.Г. Київ: ІПООД імені Івана Зязюна НАПН України, 2021. 407 с.
28. Філософія освітнього простору вищої школи: психологічний та психолінгвістичний дискурс: колективна монографія / за ред. Н. В. Корчакової. Київ: Вид-во «Центр учбової літератури», 2022.

29. Федорчук В.М. Соціально-психологічний тренінг «Розвиток комунікативної компетентності викладача»: навч.-метод. посіб. Кам'янець-Подільський: Абетка, 2003. 240 с.

Додаткова література:

1. Бреусенко-Кузнецова О. Виховний вплив чарівної казки. *Психолог*. 2006. № 4.
2. Бредіхіна О.А. Казкотерапія у роботі з дітьми дошкільного віку. Авторські психотерапевтичні казки. Методичний посібник, 2015
3. Індивідуалізація виховання дошкільника: навч. посіб. / С. О. Ладивір, Т. О. Піроженко, О. О. Вовчик-Блакитна, и др. К.: «Наукова думка». 2007. 200 с.
4. Індивідуалізація виховання в дитячому садку: метод. реком. / С. Є. Кулачківська, Г. В. Гуменюк, О. О. Вовчик-Блакитна, С. О. Ладивір, Т. О. Піроженко и др. К.: Міленіум, 2005. 127 с.
5. Карасьова К.В. Розвиток комунікативних функцій дошкільників у процесі творчих ігор: автореф. дис. ... канд. психол. наук.: спец. 19.00.07. / Карасьова Катерина Володимирівна. К., 2008. 18 с.
6. Карасьова К., Піроженко Т. Самодіяльні ігри дитини. К.: Шк. світ, 2011. 128 с.
7. Карнеги Д. Как перестать беспокоиться и начать жить. Киев. «Глобус». 1995. 199 с.
8. Кузьменко В.У. Розвиток індивідуальності дитини 3-7 років: монографія. К.: НПУ імені М.П. Драгоманова, 2005. 354 с.
9. Манилюк Ю. Оптимальна модель педагогічної взаємодії у дитсадку. *Дошкільне виховання*, 2012. № 8. С. 11-15.
10. Нападій Н. Оздоровлення та розвиток дітей дошкільного віку засобами мистецтва. *Вісник Інституту розвитку дитини. Вип.14. Серія : Філософія, педагогіка, психологія : Збірник наукових праць*. К., Видавництво НПУ ім. М.П. Драгоманова, 2011.
11. Оліяр М. П. Теоретико-методичні засади формування комунікативно-стратегічної компетентності майбутніх учителів початкових класів: Автореф. Дис. доктора пед. наук : 13.00.02 .Південноукр. нац. пед. ун-т ім. К. Д. Ушинського. Одеса, 2016. 43 с.
12. Орлова О. Казкотерапія як природний засіб формування морального здоров'я дошкільника / *Вісник Інституту розвитку дитини. Вип.1. Серія : Філософія, педагогіка, психологія : Збірник наукових праць*. – К., Видавництво НПУ ім. М.П. Драгоманова, 2009.
13. Овчар В. Ефективність формування у дітей старшого дошкільного віку емоційного здоров'я засобами ігротерапії. *Вісник Інституту розвитку дитини. Вип.3. Серія : Філософія, педагогіка, психологія : збірник наукових праць*. К., Видавництво НПУ ім. М.П. Драгоманова, 2009.
14. Павелків Р.В., Цигипало О.П. Психодіагностичний інструментарій в умовах дошкільного закладу: навч. посіб. К.: «Центр учбової літератури», 2021. 296 с.
15. Піроженко Т. Розмовляти - тобто заявляти про себе світу. *Дошкільна освіта*. № 3 (25). 2009. с. 45-55.
16. Ройз С. Практическое ребенковедение. Продолжаем разговор. К.: Ника-Центр, 2021. 384 с.
17. Товкач І. Є. Хочу бути мамою, хочу бути татом: навч.-метод. посіб. К.: Видавничий Дім «Слово», 2012. 368 с.
18. Товкач І. Є. Як навчити дітей співчувати: психологічні нотатки для батьків. *Палітра педагога*. 2019. № 5. С. 14-15.
19. Щєкин Г. В. Визуальная психодиагностика: познание людей по их внешности и поведению: учеб.-метод. пособ. 2-е изд. испр. К.: МАУП, 2001. 616 с.

XI. ІНФОРМАЦІЙНІ ЕЛЕКТРОННІ РЕСУРСИ

1. Національна бібліотека України імені В. І. Вернадського <http://www.nbuv.gov.ua/>
2. Державна науково-педагогічна бібліотека України імені В. О. Сухомлинського <http://www.dnpb.gov.ua/>
3. Наукова бібліотека НПУ імені М. П. Драгоманова – <http://lib.npu.edu.ua/>
4. Власова О.І. Педагогічна психологія: навч. посіб. К.: Либідь, 2005.
URL: https://subject.com.ua/psychology/pedagog_psychology/index.html
5. [Дитячий психолог \(dytpsyholog.com\)](http://dytpsyholog.com)